

A TUDOMÁNY SZABADSÁGA, POLITIKAI ÉS HIERARCHIKUS HATÁSOK RÉGEN ÉS MA A BELÜGYI SZEMLÉBEN

1. Történelmi háttér (objektíven)

Bő fél évszázada ülésezett, a Belügyminisztérium Kollégiuma, amely az 1962. április 12-i értekezletén megvizsgálta a minisztérium médiatermékei, folyóiratai szakmai minőségét; megállapítva, hogy a sajtó eszközeivel jobban kell segíteni a BM előtt álló feladatok színvonalas végrehajtását.¹ „Ennek érdekében – az elmélet és gyakorlat legjobb szakembereinek bevonásával – olyan egységes elméleti folyóiratot kell kialakítani, amely az egész Belügyminisztériumban felmerülő elvi, politikai és szakmai kérdéseket tudományos színvonalon elemzi és magyarázza.”² – szöveg a végső konklúzió. Immár hetedik évtizedében jár a Belügyi Szemle; legutóbbi jogelődje a Rendőrségi Szemle 1953 januárjában jelent meg. A Szemle, fennállása során – alkalmazkodva az aktuális állami, kormány-, konkrét belügyi és társadalmi elvárásokhoz –, hatékonyan szolgálta a belügyi szervek munkatársainak politikai szakmai képzését, a legjobb hazai és nemzetközi gyakorlatok felkutatását, tudományos igényű elterjesztését, tökéletesítését. Jó fórumul szolgált a hazai és külföldi belügyi, később rendészet-elméleti, gyakorlati problémák, tapasztalatok megismertetéséhez, megvitatásához, elemzéséhez. Eközben erősítette a hazai rendvédelmi, rendészeti szervek együttműködését, munkakapcsolatát.³ A téma időszzerűségét kiemeli, hogy az – álláspontom szerint –, hozzájárulhat a Magyar Akkreditációs Bizottság 2012. évi határozatával elismert új tudományág, a rendészettudomány fejlődéséhez.⁴

„Magyarország és a szomszédos országok a második világháború után rendkívül kedvezőtlen gazdasági és politikai viszonyok között kezdtek hozzá az életkörülmények normalizálásához, a háborús károk felszámolásához.”⁵ A háború után hamarosan következő hidegháborús, majd belpolitikai küzdelmektől kísérvé vagy inkább ezektől terhelten, az ország nagy erővel látott az újjáépítéshez, a helyzet normalizálásához, a békés építéshez. Az 1953-as évvel együtt színre lépő, 98 oldalas Rendőrségi Szemle szerkesztőbizottsága, lapindító előszavában a folyóirat tervezett feladatait a következőképp foglalta össze: „összegezze mindazt a tapasztalatot, melyet a rendőrségi munka gyakorlata alkotott. Ez nem kis feladat és meglehetősen új feladat is, amellyel rendőrségünk eddig rendszeresen nem foglalkozott, és aminek hiányát mindjobban érezni lehet. ...a rendőri gyakorlat eddigi tapasztalatait, egyesek tapasztalatait, amelyek nem váltak az egész rendőrség közös kincsévé,

¹ Deák József: Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonsáig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében. Rendvédelem, a Belügyminisztérium Oktatási, Képzési és Tudományszervezési Főigazgatóság online folyóirata, 2013/3. 20. o. Forrás: <http://www.rvki.hu/images/downloads/rendudfoly/2013.%20vi%203.%20szm.pdf> (Letöltés ideje: 2016.07.18.)

² A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0023.sz. parancsa. Budapest, 1962. július 18. Forrás: http://www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_23_1962.pdf (Letöltés ideje: 2016.07.14.)

³ Deák József: A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953–2013). Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. Pécs, 2014. 355-359. o.

⁴ Sallai János: A magyar rendészettudomány etablációja. Belügyi Szemle 2015/6. 5. o.

⁵ Főrizs Sándor: Menekültügyi válsághelyzet 1947-ben. Belügyi Szemle, 2015/02. 149. o.

nem termékenyítették meg munkáját... A Rendőrségi Szemle egyik nagy feladata az, hogy kielégítse a tanulni vágyók igényeit, s egyúttal harcoljon az elméleti ismereteket – magát a tanulást – lebecsülők ellen...⁶

A folyóirat öt éves fennállására már a következőképpen tekintettek vissza: „Észrevétlenül és átmenet nélkül szerves részévé vált a rendőri munkának, egyben pedig egyre hivatottabb szócsöve lett a kriminalisztikai, rendőri igazgatási elemzéseknek, tanulmányoknak. Érdemei: közel van az élethez, azok írják, akik olvassák. A lap olvasható, cikkei érdekesek, színesek, szórakoztatóan is tanítóak, az egyes számok sokoldalúak, az összesített tartalom pedig sokrétű.”⁷ Bár, a szerző szerint, az egyes írások megjelenési aránya nincs összhangban a felvetett problémák súlyával. Kevesli a – korabeli rendszer anyagi bázisát jelentő – társadalmi tulajdon elleni bűncselekményekről szóló cikkeket. Szerinte az írásokat megjelentetők köre szűk, visszatérően ugyanazok és nem elég mélyek a lap külföldi kapcsolatai, kevés az ilyen vonatkozású cikk. Ezt is orvosolta később az 1963-tól megjelenő Belügyi Szemle.⁸

„Az 1956 utáni magyar belpolitikai helyzet rendezésének egyik fontos eleme volt, hogy az 1960-as évek elején Kádár János meghirdette, az >>Aki nincs ellenünk, az velünk van<< elvét, lehetővé téve a >>csendes többség<< (a nem aktív ellenzék) zavartalanabb életét.”⁹ Az 1960-as évek elején végrehajtott átszervezéssel (a Belügyi Szemlén kívül – a szerző) létrejött a Belügyminisztériumban az az állambiztonsági szervezeti rend, amely – a csoportfőnökségi felosztást tekintve – egészen 1990 januárjáig, a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség megszűntetéséig érvényben maradt.¹⁰ A Belügyi Szemle, 1963-as megjelenésétől több rendszeres rovattal, külön melléklettel; „Külföldi Figyelő” néven is szolgálta a korabeli szóhasználatot élve „állambiztonsági propagandát”, a sajtó nyilvánosság eszközével segítve a hazai szolgálatok tevékenységét.¹¹ A Belügyi Szemlében, az 1963. év 4. számától kezdődően, először a „Titkos háborúk történetéből” című rovatban jelentek meg állambiztonsági témájú cikkek.¹² Harmadikként, az 1964-es év második félévétől megjelent az „Állambiztonsági cikkek”-et felvonultató sorozat. Ez az előbbieket szándékait kiegészítve szintén az állambiztonsági szervek tevékenységének kifejezetten hazai, egyebek közt jogalkalmazási gyakorlatát próbálta erősíteni.¹³

A már húsz éves Belügyi Szemlét köszöntő Benkei András belügyminiszter hangsúlyozta; a folyóirat 1973 év elejéig kiadott, több mint huszonötezer oldal terjedelme bizonyítja, a lap eredményesen tevékenykedett a különböző fontos belügyi intézkedések szélesebb körű megismertetésén, harcolt az öncélúság, a befelé fordulás ellen, aktívan támogatva a tudományos technikai forradalom eredményeinek felhasználását. A folyóirat a belügyi szervek vezetőinek és beosztottainak elismert fórumaként közkedve lett nem csak a belügyi állomány, hanem a társszervek körében is.¹⁴ „Hisz a sikeres vezetői munka

⁶ Szerkesztőbizottság: Előszó. Rendőrségi Szemle 1953/1. 3. o.

⁷ Horváth István: 5 éves a Rendőrségi Szemle. Rendőrségi Szemle 1958/1. 3. o.

⁸ Deák József: A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953-2013). i.m.

⁹ M. Szabó Miklós: A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969. HM Zrínyi Kommunikációs Szolgáltató Kht. Zrínyi Kiadó. Budapest, 2008. 12. o.

¹⁰ Boda József: A felderítés, hírszerzés, titkos információgyűjtés elvei és gyakorlata. Belügyi Szemle 2015/9. 8. o.

¹¹ Deák József: Az állambiztonsági propagandától a nemzetbiztonságig – a Belügyi Szemlében megjelentek tükrében. i.m. 19. o.

¹² Uo. 20. o.

¹³ Uo. 21. o.

¹⁴ BENKEI András: A Belügyi Szemle Szerkesztő Bizottságának, főszerkesztőjének, a szerkesztőség dolgozóinak! Belügyi Szemle 1973/1. 3–4. o.

*alapfeltétele, hogy a vezető folyamatosan rendelkezzen a szervezete irányításához és vezetéséhez szükséges információkkal.*¹⁵

2. A Belügyi Szemle és a politika; a folyóirat és a rendészeti hierarchia; a tudomány szabadsága és rendszert, rejtőzködő természete a lap életében

A rendészeti szakfolyóirat és a politika kapcsolata terén a pártállami rendszerben nyíltan hirdetett politikai elkötelezettség volt, minden megjelenő folyóiratnál, nemcsak a Szemle esetében. Ez azonban, feltételezésem szerint a hatvanas évektől fokozatosan teret engedett a szakmai és a tudományos szempontoknak, de mindvégig akadályozta a magasabb szakmai határfok kifejtését, igaz korszakonként más és más intenzitással.

A szakfolyóirat és a rendészeti hierarchia viszonyt illetően felmerül a kérdés, hogy nincs-e a mai napig ellentmondás a rendszert átláthatósága és a tudomány szabadsága, valamint a hierarchia fegyelmet és végrehajtást követelő, ellentmondást nem tűrő követelő természete között? A sajtó nyilvánossága és a rendszert, rejtőzködő természete közötti ellentmondással kapcsolatban pedig komoly akadálya lehet a tudományos vitáknak, de a kritikai megközelítésnek is. A titok ugyanis gyakran nem a jog, parancs, avagy szakmai szükséglet, hanem a szervezet működési zavarainak elleplezését szolgáló eszköz...

3. Válaszok (szubjektíven)

A Nemzeti Közszerzői Egyetem Hadtudományi Doktori Iskoláján, kutatási témámhoz: „A Belügyi Szemle és jogelődjei a mindenkori politika és a rendszertudomány fejlődése szolgálatában” mélyinterjúkat készítettem, alapvetően a Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának tagjaival, érintve a fenti kérdéseket is 2016 június első harmadában. Így megkérdeztem a Belügyi Szemle Szerkesztőbizottságának elnökét, dr. Felkai Lászlót, a Belügyminisztérium közigazgatási államtitkárát (F.L.). A Szerkesztőbizottság, bő két évtizeden át titkárát, főszerkesztőjét, dr. Korinek László akadémikust (K.L.); a főszerkesztő-helyettesét, dr. Finszter Géza nyugállományú rendőr ezredest, az MTA doktorát, a Szemle rendszerváltás előtti főszerkesztőjét (F.G.). E publikációmhoz, a fent említettekén kívül merítettem a szerkesztőbizottság megkérdezett tagjai közül, dr. Dános Valér nyugállományú vezérőrnagy, a BM Közszerzői Főigazgatóság vezetője, (D.V.) által elmondottakból. E főigazgatóság struktúrájának része a Belügyi Szemle. Valamint felkerestem dr. Bócz Endre nyugállományú fővárosi főügyészt (B.E.), aki már a Rendőrségi Szemlének is aktív olvasója, szerzője volt, így ma is állandó meghívott résztvevője a szerkesztőbizottsági üléseknek.

3.1. A rendészeti szakfolyóirat és a politika kapcsolata

F.G.: – Most például, folyik a büntetőeljárás törvény kodifikációja. Kerestem valakit, aki az MTA Gazdaság és Jogtudományok osztályának Rendészeti albizottsága sokkal szűkebb nyilvánossága előtt beszámolna a pillanatnyi állapotról. Nem találtam. Miután a kormányzati gyakorlat egyre kevésbé tűri a külső kontrollt (amit mostanság azzal a leleménnyel magyaráznak, miszerint a kormányzás tisztán politikai tevékenység), és a jog

¹⁵ Kovács Gábor: A rendészeti szervezetekben lejátszódó vezetési folyamatok. In. Horváth József – Kovács Gábor (szerk.): A rendészeti szervek vezetése és szervezéselmélete. NKE RTK, Budapest, 2014. 62. o.

elmélete éppen a hatalom gyakorlásának egy ilyen külső kontrollja, várhatóak azok az idők, amikor az elmélet egyetlen feladata a gyakorlat igazolása lesz, mi pedig újra elkezdhetünk olvasni tanulni a sorok között...

K.L.: – Talán nem mindenki tudja, hogy Kádár János krimi kedvelőként rendszeresen nézte a Szemle „Bűncselekmények nyomozások” rovatát, és belelapozott a folyóirat többi részébe is. Ha úgy gondolta, vissza is jelzett az olvasottakról. De '90 óta nem ismerek olyan esetet, hogy bárki beleszólt volna a folyóirat szerkesztésébe. Ez egy független lap, a szerkesztőség saját szempontjai szerint fogad, vagy utasít el kéziratokat.

D.V.: – A Belügyi Szemle, rendszer váltás előtti politikai befolyásolására, a hierarchiával kapcsolatos viszonyára, konkrét személyes példával is szolgálhatok. A más beosztásba felkért Finszter Géza utódja keresésére, kiírtak egy pályázatot a főszerkesztői beosztás betöltésére. Erre én is beadtam anyagom és megnyertem a pályázatot. Földesi Jenő, belügyminiszter-helyettes behívott, kihirdette az eredményt, és mondta, hogy vegyem át az Ó utcában, Finszter Gézától a főszerkesztői beosztást. Így is történt. Géza annyira udvarias, figyelmes volt, hogy mikor megérkeztem a szerkesztőségbe, már ki is volt téve a nevem az iroda táblájára. A Rendőrtiszti Főiskolán pedig összecsomagoltam a dolgaimat és elköszöntem. Otthon Vári Miklós aláírásával kaptam egy levelet, a következő tartalommal; megsemmisítették a pályázatot azzal, hogy más kinevezési megoldást találnak. Végül pályázat nélkül kinevezték az új főszerkesztőt... A politika ma már nem szól bele a folyóirat életébe, ezt minden tekintetben látom. A cikkek megjelentetése teljesen a főszerkesztő és helyettese hatáskörébe tartozik. Mint Finszter Géza nemrégiben megjegyezte a főszerkesztő, 70. születésnapján köszöntésekor; Korinek úr igazság kereső és nem igazság hirdető ember. A tudományos igazságkeresést jól tükrözi a folyóirat szerkesztése, szemlélete. Az igazsághirdető csak hiszi, hogy az igazság birtokában van...

3.2. A szakfolyóirat és a rendészeti hierarchia viszonya

B.E.: – A Belügyi Szemle szerkesztőségének tagjait ugyan jól ismertem, de a szerkesztőségi működést illetően nincsenek mélyreható ismereteim. Azt tudom, hogy amit én írtam, azt egyetlen kivétellel közölték. (A kezdő fiatal ügyész reflexióját A BRFK Központi Ügyeleti Osztályvezetőjének válaszára, amiben az, az ügyész tényszerű felvetéseire magyarázkodott. – a szerző) Szóbeszéd tárgya volt, hogy Dérinek volt konfliktusa valamelyik minisztériumi felettesével, de ennek részleteiről semmit nem tudok.

F.G.: – A Belügyi Szemlében, a „Szakértői gyakorlat”, valamint a „Bűncselekmény nyomozások” rovatban, szakmai kérdésekben, vitáknak is helyt kívántunk adni, de igazán ez nem sikerült. Mindenkör túl merev volt ez a hierarchia, hogy a hierarchiát nem követő lap még jobban működhesen. A Szemlében ugyanis nem azért szólalhat meg valaki, mert mondjuk vezérőrnagy. Egy főhadnagy ugyanolyan eséllyel írhat, sőt ő lehet nagyon okos, a vezérőrnagy pedig mondhatja a butaságot, mint ez ki is derült. Természetesen lehet egy ilyen folyóiratot hierarchikus módon is szerkeszteni, de akkor ez már nem tudományos folyóirat, hanem egy hivatalos közlöny, jelentés-gyűjtemény, PR kiadvány stb. Egy folyóirat akkor folyóirat, ha annak szerkesztése is autonóm, és annak szerzői gondolatai is autonóm módon érvényesülhetnek! Nagy lehetőségek rejlenének a folyóiratban egy olyan vezetés számára, amely igényelné az útkereső vitákat. (Nyilvánvalóan azok a kérdések, amelyekben azonnali döntéseket kell hozni, nem alkalmasak ilyen fórumra.) Ahol egy hosszabb előkészítő szakasz van, ahol szemléleteket,

érveket kell ütköztetni, például stratégiaalkotásnál és egyéb hosszabb előkészítést igénylő kérdésekben.

D.V.: – Finszter Gézáat nem nyomasztja a hierarchia! Mint, a főszerkesztő, már említett születésnapján köszöntésén megjegyezte, Korinek úrral három dolgot nem látnak megoldottnak. Az első, hogy a rendőrségi törvény nem tükrözi napjaink XXI. századát. Másodikként hiányolják, hogy nem történt meg igazán a magyar rendészet reformja, valamint nem íródott meg, nem valósult meg, egy rendészeti stratégia. A magam részéről gyakran vitatkozom, a rendőrségnél zajló folyamatokkal kapcsolatban; a revolúció, vagy az evolúció lenne a fontosabb?.. Szerintem a rendőrség az evolúciós folyamatokban jól halad. Az viszont kétségtelen; a szervezetnél nem volt revolúció és nincs is ilyen szándék! Mert tekintettel a hazai rendszerváltás körülményeire, azt gondolom, nincs szükség arra a revolúcióra, amit a környező országokban néhol megélt a rendőrség. Evolúciós folyamatunk ugyanoda juttat. Nem rossz úton haladunk ebbe az irányba! Ha rossz lenne a helyzet, akkor azonnal szükség lenne egy stratégiára. De nem érzem ilyennek a mostanit, amelyben szerintem elég távlati elképzelésekben, javaslatokban, megoldásokban gondolkodni. Átfogó, rendészeti stratégiára szükség van-e jelen helyzetben? Ebben lehet, hogy igazuk van, én még nem gondolkodtam rajta. A rendőrségi törvénnyel kapcsolatban viszont úgy látom, azt nem szabad kiragadni a rendészet területén hatályos jogszabályok összefüggés-rendszeréből! Gondoljunk a rendvédelmi életpályához kapcsolódó legutóbb kidolgozottakra. Egy másik példaként hadd említsem a mi, a közszolgálati személyzetfejlesztési rendszerben elfoglalt helyzetünket. A rendőri vezetők kiválasztása a mi feladatunk, és nem a hierarchia telepszik rá erre a folyamatra. Ha például egy városi kapitányt ki akarnak nevezni, akkor a megyei főkapitány három jelöltet állít, főigazgatóságunk pedig megállapít egy vezetői alkalmassági sorrendet. A szakmai alkalmasságot nem tudom mérni. Ha nem a mi sorrendünket tartja be a főkapitány, akkor az előjárójánál ezt mindig indokolnia kell, miért tért el a hierarchián kívüli szervezet megállapításától. A rendészeti környezet normatív szabályait összefüggésében vizsgálva, nem biztos, hogy a napi működés szempontjából rossz a rendőrségi törvény. Gézának szerintem egy túlzott alkotmányossági érzékenysége van, de amíg ilyen emberek vezetnek a Belügyi Szemlében, akkor nincs nagy baj, és addig nyugodtak lehetünk!

K.L.: – Senki nem szól bele életünkbe, ugyanakkor természetesen az autonómiánkkal nem élünk vissza. Ha valamiről más véleményen vagyunk és kritizáljuk a rendőrséget Finszter Gézával, azt nem a Szemlébe írjuk meg.

F.L.: – Ha összehasonlítjuk a köztisztviselői, a kormánytisztviselői, és hivatásos jogviszonyt, akkor a hierarchiában, szervezetszféra, túl nagy különbséget nem találunk. Két vonatkozásban van különbség; hogy mikor tagadhatják meg az utasítás végrehajtását, a másik különbség az utasítás megtagadásának jogkövetkezménye. Az olyan fegyelemsértések, szabályszegések, vétségek, amelyek egy hierarchikus szervezetben büntetőjogi elbírálás alá esnek, bizonyos esetekben katonai bűncselekménynek minősülnek, a civil közigazgatásban csak fegyelemsértésnek számítanak. De ha ezeket lehántjuk, számuk nem túl sok. A katonai bűncselekmények egyes tényállásai pedig nem is függenek össze annyira a hierarchiával, mert ha valaki ittasan jön be a munkahelyére az fegyelmi vétség, viszont bizonyos Hszt. alá tartozó beosztásokban bűncselekmény. A katonai bűncselekmények egy része sem hierarchia-centrikus bűncselekmény. Nem igazán gátja a tudománynak a Hszt.-s hierarchia, mint általában a közszolgálati hierarchia sem.

3.3. A sajtó nyilvánossága és a rendészet, rejtőzködő természete közötti ellentmondás

B.E.: – Egyszer – a nyolcvanas évek második felében – a Belügyi Szemlében megjelent a BRFK. Gyermekek- és Ifjúságvédelmi Osztálya vezető beosztású alezredesének egy cikke, amelyben angol nyelvű források alapján a szipózás – „sniffing” – veszélyeit ecsetelte, hivatkozva arra, hogy annak Angliában már halálos áldozatai is voltak. Ebből nagy botrány lett, az illetőt meg is fenyítették, mert – mint utólag kiderült – a tudatmódosító szerek magyarországi használatának felfutása akkoriban a sajtó számára tiltott téma volt. Mindezt azonban egy, a fiatalok bűnügyeivel kapcsolatos tanácskozáson mellékesen említette valaki, aki valószínűleg ezzel a közléssel is vétkezett, hiszen a tilalom maga is bizonyára titkos volt. Annyi biztos, hogy a tanácskozás valamennyi résztvevője elképedt; a szipózás egyébként köztudomású volt, és így senki sem értette, mi titkolni való lehet ebben. A megelőzés éppen a társadalom széleskörű tudatosítás útján történő mozgósítását igényelte volna...

F.L.: Ha elismerjük a jog primátusát, a jog, bíróság előtti kikényszeríthetőségét és ezzel az információszabadságról szóló törvényi rendelkezéseket összevetjük, akkor rejtőzködésről nem nagyon lehet beszélni! Persze hozzá tehetjük, hogy ez, akár egy anyag minősítésénél, vagy egy nem minősített anyag döntést-előkészítővé, ez által nem publikussá minősítésénél, nyilvánvalóan a vezető szubjektumán keresztül érvényesül. Mondhatnám, hogy egyáltalán nincs rejtőzködés, mert a közérdekű adat nyilvános! Ez viszont annyiban nem igaz, hogy minden jogszabály az emberek tudatán keresztül szűrődik meg, és függ attól is, hogy bizonyos vezető beosztásokat ki tölt be. De ez szerintem nem attól függ, hogy az illető rendész, vagy sem, egyenruhás múlttal rendelkezik vagy nem, hanem a szocializációjától. Hisz az újságokban is találkozhatunk olyan cikkekkkel, amelyekben olyan embereket is túlzott titoktartás miatt kritizálnak, akik egyetlen nap rendészeti múlttal sem rendelkeznek! Tehát ez szocializáció, értékrend kérdése. Önmagában a rendészet jellegéből – nem számítva a titkosszolgálatokat –, nem következik a befelé fordulás, a túlzott titkosítás. Arról nem beszélve, ha azt gondolnánk; azért érdemes valamit nem publikussá tenni, hogy a szakmai kritikákat elkerülje, akkor azt meg sem tudom tenni, mert az országgyűlés bizottságai, mint kormányt felügyelő intézmények előtt, be kell számolni. Alig van olyan kérdés, amit tabunak lehet tekinteni a bizottság szempontjából. Ott pedig, fő szabály szerint nyilvánosak az ülések, másrészt ott vannak ellenzéki képviselők is, ezért ez a befelé fordulás szerintem, és fő szabály szerint, most már nem igaz. Ha mégis van, akkor az az egyes emberek szubjektuma és nem a jogszabály jellege miatt fordul elő.

4. Összegzés

A rendszerváltás óta a depolitizált rendészet vajon a szakfolyóiratban is ezt az alkotmányos követelményt tükrözi, avagy időnként a politikai vagy leképeződése a hierarchia hatalma, a szakmai vagy tudományos szempontokat háttérbe szorító szándékai mégis tetten érhetőek? A fentiek adalékul szolgálhatnak egy jól leszűrhető megközelítéshez a tudomány szabadságával; a sorokban, és/vagy azok között olvasva...